



PROF. DR. SELİM ÇETİNER

Sabancı Üniversitesi
selim.cetiner@tematik.com.tr

Paralel bilim ve GDO

Tüm dünyada “paralel bilim” GDO tartışmalarının odağında bulunuyor. Bu “paralel bilim”, bilimsel çalışmaları ve sürdürülebilir tarımsal üretimi yardımcı olacak yeni teknolojilerin kullanımını engelliyor. Bu da teknolojiyi benimseyen diğer ülkelerin rekabetçi konumlarını daha da güçlendiriyor.

Türkiye'deki günlük siyaseti pek izlemediğim için bu yazıda son ayların “*parelel yapı*” ya da “*paralel devlet*” muhabbetine girmem söz konusu değil. Ancak daha önceki “*Bilim, bilim insanlarına bırakılmayacak kadar önemlidir*” gibi birkaç yazımdan da hatırlayabileceğiniz üzere, sadece Türkiye’de değil tüm dünyada “*paralel bilim*” GDO tartışmalarının odağında bulunuyor. Bu aslında postmodern dünyanın bir dayatması; GDO karşıtlığı bunun sadece bir örneği. Fransa başta olmak üzere bazı AB ülkelerinde de politikacılar GDO tartışmalarında bilimsel gerçeklerden ziyade paralel bilimciler tarafından üretilen sözde bilimsel çalışmaları dikkate alıyorlar. Bu köşede sıkça dile getirdiğim üzere, Türkiye’de de durum pek farklı değil. Bizdeki alaturka biyogüvenlik mevzuatının uygulamalarının neden olduğu yıllık 1 milyar dolarlık kaybın da başta politikacılar olmak üzere kimseyi ilgilendirmediğini yazmıştım. Fincancı katırlarını fazla ürkütmemek için bizdeki örnekleri bir yana koyup, bu yazıda Fransa örneğini biraz detaylı olarak ele alacağım.

Bilimsel tartışmalar siyasallaştı

Fransa, yüzyılı aşkın süredir uğraştığı tarımsal araştırma ve geliştirme çabalarının etkisiyle bugün dünyanın önde gelen tarımsal teknoloji üreticileri arasında. Bilimsel gelişmelerin yanında yine uzun yıllara dayalı köklü bir tarım kültürünün ve oldukça bilinçli olan bir üretici kesiminin varlığı tarımsal üretimde de Fransa’yı ön sıralara çıkarıyor.

Hal böyle iken son yıllarda Fransa’da yaşanan GDO tartışmaları gittikçe siyasallaştı. Bilimin ve aklın yerini paralel bilim aldı. Çoğu üretici de ancak birkaç yıl kullanabildikleri sürdürülebilir üretime katkıda bulunan modern biyoteknoloji ürünlerinin arkasından baka-

Fransa başta olmak üzere bazı AB ülkelerinde de politikacılar GDO tartışmalarında bilimsel gerçeklerden ziyade paralel bilimciler tarafından üretilen sözde bilimsel çalışmaları dikkate alıyorlar.

GDO’da çirkin pazarlık

Önceki başkan Sarkozy iktidarı, çoğu yeşil eylemcilerden oluşan bir komite tarafından alınan GDO üretiminin yasaklanması kararını benimsedi ve uygulamaya koydu. Wikileaks belgelerine yansıyan bu anlaşma karşılığında yeşil eylemciler de nükleer enerji protestolarını gündemden çıkarmayı kabul ettiler. Bu şekilde, Sarkozy çevreci seçmenlerden alabileceği oyları garantilemiş, yeşiller GDO yasağıyla bir zafer kazanmış, 2005 yılından beri AB tarafından onaylanmış bulunan MON810 mısır çeşidini yetiştirmekten mutlu olan üreticiler ise kaybeden taraf olmuş oldu.

AB Anayasası gereği AB’nin lokomotif ülkelerinden Fransa, üyesi bulunduğu AB müktesabatına ve AB Komisyon kararlarına uymakla yükümlü. Buna biyogüvenlik mevzuatı, yani bir dizi direktif ve regülasyonlar ile GDO’ların güvenli üretimi ve tüketimi hakkında alınmış kararlar da dahil. Dolayısıyla AB tarafından onaylanmış bir ürünün yasaklanması için bilimsel kanıtların ortaya konulması gerekiyor. Fransa’da “*paralel bilim*” işte bu aşamada devreye sokuluyor.

İddialar bilimsel değil

Sarkozy hükümeti Ocak 2008’de alelacele, uzmanlardan oluşan ad hoc bir bilim komitesi oluşturdu. Bu görev komitesinin başkanı da genetiği değiştirilmiş mısır ekiminin biyoçeşitliliğe zarar verdiğini iddia eden bir doküman hazırladı. Komiteyi oluşturan 15 kişiden 12 bilim insanı bu rapora karşı çıktıkları halde Sarkozy hükümeti, Avrupa Birliği’nde genetiği değiştirilmiş organizmaların çevreye kasıtlı salımını düzenleyen 2001/18/EC direktifinin 23. maddesindeki “*Korunma Klotunu*” dayanak olarak Avrupa Komisyonu’na genetiği değiştirilmiş mısır ekimini yasakladığını bildirdi. Bu yasak, Avrupa Adalet Divanı ve Fransa’daki Danıştay’ın verdikleri iki ayrı karar ile bilimsel temellere dayalı olmadığı ve politik gerekçelerle yapıldığı belirtilerek kaldırıldı. Ancak, Sarkozy hükümeti 2012 bahar aylarında genel seçimlerin hemen öncesinde, bu defa “*acil durum tedbiri*” gerekçesiyle genetiği değiştirilmiş mısır ekimini yasaklama yoluna gitti.



Daha öncesinde olduğu gibi bu defa da Fransız bilim insanlarının önemli bir kısmı bu yasaklama kararında yer alan iddiaların bilimsel gerçeklerle desteklenmediğini, hatta çoğu bilimsel kanıtın bilinçli olarak çarpıtılarak sunulduğunu belirtmişse de Sarkozy MON810 yasağında ısrarcı oldu. Buna rağmen seçimleri kaybetti.

Hollande da GDO'ya karşı

Bu arada, Avrupa Gıda Güvenliği Otoritesi GDO paneli ile Fransız Tarım Akademisi de Fransa'nın vermiş olduğu yasaklama kararlarının bilimsellikten uzak olduğunu teyit etti. Fransa'daki Danıştay 2013 yazında bir kez daha Sarkozy'nin bu yasak kararını iptal etme yoluna gitti.

Bunlara rağmen, içerisinde "yeşil" bakanların da bulunduğu yeni Hollande hükümeti GDO yasağını devam ettirebilmek için yeni yollar arayacağını duyurdu. Burada sıkıntı sadece Fransız üreticilerin GDO ekme özgürlüklerinin ellerinden alınması değil, aynı zamanda politikacılar tarafından bilimin ısrarla bir yana bırakılarak politik beklentiler ile "paralel bilim" yaratma çabaları.

Halen Fransa'da risk analizlerini yapmakla görevli bulunan "Yüksek Biyoteknoloji Konseyi" iki alt komiteden oluşuyor. Bunlardan bir tanesi üyelerinin çoğunluğunu GDO karşıtı çıkar gruplarının oluşturduğu bir komite. Alınan tek yanlı kararları protesto için bilim insanları ve üretici temsilcilerinin hemen tümü bu komiteden ayrıldı. Bu arada, adı sıkça basına çıkan

Sarkozy iktidarı, çoğu yeşil eylemcilerden oluşan bir komite tarafından alınan GDO üretiminin yasaklanması kararını uygulamaya koydu. Wikileaks belgelerine yansıyan bu anlaşma karşılığında yeşil eylemciler de nükleer enerji protestolarını gündemden çıkarmayı kabul etti.

AB milletvekili Jose Bove'nin üretici olmadığını hatırlatmak isterim. Tamamı bilim insanlarından oluşan "Bilimsel Komite" tarafından dile getirilen uyarılar ise "acil durum tedbiri" gerekçesiyle alınan yasaklama kararında yine dikkate alınmadı. Yani bilim, politikacılar ve onların hizmetindeki "paralel bilim" tarafından görmezden gelindi.

Paralel bilim insanları yanıtıyor

"Paralel bilim" sadece GDO karşıtları ve bunların oylarına göz diken siyasetçiler tarafından değil, bu işten nemalanan birkaç "paralel bilimci" tarafından da büyük bir hızla geliştiriliyor. Nitekim, bizim GDO karşıtı grupların ve sözde akademisyenlerin GDO karşıtı söylemlerine dayanak olarak kullandıkları bilimsel kanıtlar, Fransa'daki bu "paralel bilim" ekibi tarafından oluşturuluyor. Seralini yönetimindeki ekibin "GDO ile beslenen sıçanlar kanser oldu" makalesi basında geniş yer almıştı. →



Paralel bilim yöntemlerini kullanarak yaptığınız deneylerde bebe şampuanının da GDO'larla aynı derecede tehlikeli olduğunu bulmanız mümkün. Tabii insanlar bu detaylara vakıf olmadılarından, paralel bilim oportunist politikacılar, kifayetsiz muktedirler ve GDO karşıtı çıkar odakları için büyük bir bilim kaynağı haline geliyor.

ya da şampuan gibi günlük yaşantıda mebzul miktarda kullandığınız maddeler. Nitekim, bu çalışmadaki "paralel bilim" yöntemlerini kullanarak yaptığınız deneylerde bebe şampuanının da aynı derecede tehlikeli olduğunu bulmanız mümkün. Tabii insanlar bu detaylara vakıf olmadılarından, "paralel bilim" oportunist politikacılar, kifayetsiz muktedirler ve GDO karşıtı çıkar odakları için büyük bir bilim kaynağı haline geliyor.

Teknolojik ilerlemenin önünde engel

Öte yandan Fransa'da bitki ıslahı ve diğer ileri tarım teknolojilerinde çok değerli buluşlara imza atmış bilim insanlarına sahip Ulusal Tarım Araştırmaları Enstitüsü, GDO karşıtlarının tarla

denemelerini fütursuzca tahrip etmeleri ve politik baskılar nedeniyle GDO araştırmalarını büyük ölçüde bırakmış bulunuyor. Zaten ekilmesi yasak olan bir şeyin nesini araştırıp geliştireceksiniz? Bu sorun aslında uzun yıllardır, AB bilim insanlarını rahatsız eden bir konu olarak karşımıza çıkıyor. Bir taraftan çok uluslu tarım şirketlerinin tarımsal biyoteknoloji üzerindeki tekellerinden şikayetçi olan GDO karşıtları, öte yandan kendi ülkelerinde bu teknolojileri geliştirerek çok uluslu Amerikan şirketleriyle rekabet etmesi muhtemel GDO araştırmalarını tahrip ediyorlar. Yani "paralel bilim" bir taraftan da kendi ülkedeki bilimin belini kırmakla meşgul.

Özetle, teknoloji karşıtı "paralel bilim" gözü kara bir şekilde bilimsel çalışmaları ve sürdürülebilir tarımsal üretime yardımcı olacak yeni teknolojilerin kullanımını engellemeye devam ediyor. Bu da teknolojiyi benimseyen ülkelerin ve üreticilerin dünya tarımsal ürün pazarındaki rekabetçi konumlarını daha da güçlendiriyor. Dileğimiz; evrensel bilimsel gerçekleri görebilen siyasilerin başta Fransa olmak üzere tüm AB ülkelerinde "paralel bilim" ile mücadele etme cesaretini gösterebilmeleri. ●

→ Çarpıtmalarla yapılan bilim

Ancak, aradan 1 yıl kadar geçtikten sonra bu makaledeki verilerin bilimsel olmayan yöntemlerle yazıldığı, hatta bu çalışmadaki bulguların dahi çarpıtılarak raporlandığı ortaya çıkınca, makalenin yayımlandığı dergi makaleyi yayından çektiğini açıkladı. Bu durum normalde, bir bilim insanı için büyük bir utanç kaynağı oluşturur. Ancak "paralel bilim" sevenler, bunu büyük şirketlerin bir tezgahı olarak yaftalayıp işin içerisinden çıkıveriyorlar. Basın yayın organları için de bu utanç verici durum haber değeri taşıyor.

Tabii bundan cesaret alan "paralel bilim" yoluna devam ederek, yeni bir sansasyon yaratacak yeni bir araştırmasını yayımlamaktan çekinmiyor. Bu bağlamdaki örnek aslında çok çarpıcı. Seralini ekibi son olarak "Round-up" ticari ismi altında satılan glifozat esaslı yabancı ot solüsyonları içerisinde bulunan yüzey direncini kırıcı kimyasalların glifozattan daha zararlı olduğunu buldu! Doğal olarak, basit kimya ve biyoloji bilgilerinden bihaber geniş kitleler için bu fevkalade önemli bir buluş. Ama "paralel bilim" burada bir şeyi gizliyor: Yüzey direncini kırıcı kimyasal dedikleri, bildiğiniz bulaşık deterjanı

③ Kuntz, M., J. Davison & A. Ricoch (2013). What the French ban of Bt MON 810 maize means for science-based risk assessment. Nature Biotechnology, 32:6, 498-500.